

Jag vet vad jag inte vet

Jag började med kirurgi som AT-läkare 1972, och har i stort hållit fast vid den inriktningen, vilket innebär att jag varit kirurg i 44 år nu. Fyrtiofyra år var en otänkbar lång tid för 44 år sedan och den är svårtänkbar också idag. Under alla dessa år har jag haft en stor del av min glädje i att få vara läkare och kirurg och det är en betydande del av min identitet. Visst skulle jag kunna presentera mig som orkidéexpert, sexbarnspappa, Elfsborgare eller som boende på Österlen, men jag skulle nog i så fall helst göra det tillsammans med "... och jobbar som kirurg." Läkarvärvet har bjudit på några riktiga dalar och på ofattbara höjdpunkter, men mest av allt har det varit vanliga dagar.

Vanliga dagar består av möten med vanliga patienter – och kolleger (där räknar jag idag in både läkare och sjuksköterskor; för 44 år sedan förstod jag däremot inte helt att jag alltid arbetar tillsammans med sköterskekollegerna) – och de flesta patienter har vanliga sjukdomar. Även för en kirurg är mötet med de vanliga patienterna det som gör arbetet viktigt – trivistiskt skulle jag kunna säga att utan patienterna hade mitt arbete saknat innehåll. Även om jag träffar en patient var femtonde eller var tjugonde minut så förstår jag att dessa minuter är viktiga för den patient jag har framför mig; kanske kan det till slut visa sig att min anamnesupptagning, min undersökning och mina beslut betydde liv eller död för patienten. Mycket, mycket vanligare har det naturligtvis varit att jag kunnat avfärda besöket med "du är frisk", "det du söker för är inget du behöver oroa dig för." Min kunskap har varit viktigt för många.

Min kunskap – som med åren kompletterats med alltmer erfarenhet – är viktig för mig själv också. Jag tycker så mycket om att veta, och kan ibland i patientsituationen inte låta bli att förklara fakta och sammanhang som en riktigt god lärare och ibland – inför kolleger och de närmsta anhöriga – som en typisk besserwisser, som inte kan sluta att tala om allt vad jag vet. Jag måste då och då hålla tillbaka min glädje över att tala om att jag vet, men blir å andra sidan

alltid glad när någon frågar mig om något jag vet. Om jag inte vet kan jag nästan alltid säga var man skall leta efter svar på frågan, och inte sällan skyndar jag mig tillbaka till bokhyllan eller datorn för att kontrollera mitt svar eller att ta reda på mer runt frågeställningen. All ny kunskap hälsas med glädje, den ger mitt liv kvalitet.

Jag tycker om att tänka mig kunskapen som ett stort klot, där allt jag vet finns samlat inuti och det jag inte vet finns utanför. Inte nog med att mängden inuti bollen bara är en liten del jämfört med det som finns utanför – jag vet inte ens hur stor rymden utanför är. Den känns oändlig eller åtminstone ofattlig och ofattligt stor. Lite kan min okunskap liknas vid jordklotet ute i evighetens rymd där vetenskapsmännen (och -kvinnorna!) ibland rapporterar om en ny stjärna eller ett nytt solsystem trillioner (av någon sort) bort. Jag bryr mig faktiskt inte om deras remarkabla nyheter – jag har nog av det jag kan försöka förstå i min närhet – men det ger mig en uppfriskning av min kunskap om att jag vet så lite. Metaforen med kunskapen som ett klot beskriver också väl att ju mer jag vet, desto mer förstår jag att jag inte vet. Klotets gräns – kanske som gummit i en stor ballong eller som lädret i en fotboll – representerar just det jag inte vet, samtidigt som jag tydligt ser var den gränssytan går. Ju mer jag vet (ju större klotet är), desto mer vet jag att jag inte vet (klotets yta blir större) och min kunskap gör att jag kan inse skillnaden.

Då måste jag också buga mig i vördnad för min hjärnas fantastiskhet; den vet nämligen också vad jag inte vet. Jag tänker mig kunskapen ("minnet") som en byrå med många lådor i. Jag börjar alltid leta i den översta lådan och hittar jag inte vad jag letar efter så går jag vidare till nästa och så vidare. I den första lådan hittar jag allting omedelbart och jag kan ge svar i ett löpande samtal utan att anstränga mig. I den andra lådan hittar jag en del av det som kan användas i en frågesport: Om jag bara får koncentrera mig en liten, liten stund så hittar jag vad jag letar efter. Att

hitta något i lådorna längre ner tar längre tid, och det händer att efter många timmar – kanske när jag just lagt mig på kvällen – att jag kommer på ett ord eller ett namn: Heureka! Men det mest fantastiska är att min hjärna direkt kan säga till mig: "Detta vet jag inte!" Jag kan klart veta att även om jag tänker aldrig så länge så har jag inte den kunskapen; det är inte så att jag glömt just den kunskapen, den finns inte i någon byrålåda alls. Jag tycker att det är en fantastisk hjärnfunktion att den hjälper mig att veta vad jag inte vet.

Som ung var jag rädd att visa min okunskap – jag trodde att jag i min läkarroll (och papparoll och i många andra roller) måste kunna "allt". Idag kan jag mycket, mycket mer och det är sannolikt skälet till att jag kan säga både till mig själv och till andra att "det vet jag inte, jag har inte ens en aning." Jag kan säga det utan att känna mig dum och jag kan känna att jag har hela min självkänsla och prestige kvar trots att jag förklarat mig okunnig. Om jag till mina yngre kolleger kunde förmedla en liten, liten del av förmågan att kunna förklara sig okunnig utan att tappa prestigen skulle jag bli glad. Jag ser då jag instruerar på akutmottagningen eller andra ställen så många av de yngre som lider av att tro att de är de enda som inte kunde detta eller detta, och jag förstår att de inte alltid kan särskilja var deras egen gräns går mellan att veta och att inte veta. I andra änden av spektrat ser jag äldre (ibland kronologiskt ganska unga, fast äldre mentalt) som fått fina titlar och som då tror att de vet allting; deras stolthet har lagt sig som en hinna över ögonen så att de inte ser sin egen okunskap. Även när det gäller kunskap och okunskap är en viss ödmjukhet vacker.

Jag är så oändligt glad för allt jag vet – men jag är också nästan lika glad åt att veta vad jag inte vet! Och jag tänker försöka utvidga mitt kunskapsklot så länge jag fungerar.

ÅKE ANDRÉN-SANDBERG
PROFESSOR EMERITUS
OCH MED ÅREN ALLT MER
KUNSKAPSGIRIG

